

POZEMEK JAKO KULTURNÍ PAMÁTKA

KLÁRA PROKOPOVÁ

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Tento příspěvek se zabývá pozemkem z pohledu památkové ochrany, aplikovatelností statusu kulturní památky a srovnáním s ostatními typy ochrany, zejména z pohledu archeologické památkové péče a jejích specifik.

Key words in original language

pozemek, kulturní památka, archeologie

Abstract

This contribution is focused on the estate as a subject of State monument care, the application of a Cultural Monument status and comparison to other types of protection, mostly related to archaeological issues.

Key words

estate, cultural monument, archaeology

Pozemek může zastávat mnoho funkcí. Může sloužit jako stavební parcela, může chránit hodnoty životního prostředí, může ukrývat přírodní zdroje. Nežádá se však pozemek vybaven také hodnotou kulturní. Řeč je a bude zejména o archeologickém dědictví. Tento příspěvek se zabývá základními otázkami propojení pozemku a kulturních hodnot, za jakých podmínek a jakým způsobem je možné tyto hodnoty chránit.

Z podstaty a definice archeologických památek¹ lze dovést velmi úzké spojení mezi archeologickými nálezy a pozemkem.

---

¹ Úmluva o ochraně archeologického dědictví Evropy, kterou podepsala i Česká republika, uvádí definici archeologických památek jako:

„[...] veškeré pozůstatky a objekty a jakékoli jiné stopy po lidstvu z minulých období, (i) jejichž uchování a studium umožňuje vysledovat vývoj historie lidstva a jeho vztah k přirozenému prostředí, (ii) o nichž jsou hlavními zdroji informací vykopávky nebo objevy a další metody výzkumu lidstva, (iii) které jsou situovány na jakémkoli místě, které spadá pod jurisdikci Stran.

3. Do archeologického dědictví se zahrnují stavby, konstrukce, skupiny budov, zastavěná území, movité objekty, památky dalšího druhu a také jejich související prostředí nacházející se jak na souši, tak pod vodou.“

Archeologické nálezy mohou být dvojího typu, movité a nemovité². Již v této fázi zkoumání pozemku z pohledu archeologické památkové péče vyvstává mnoho otázek, zejména jak pevné je propojení pozemku a archeologických nálezů, které obsahuje. Zda je možné archeologické nálezy považovat za zcela nesouvisející s pozemkem, na kterém se nacházejí, či je jejich propojení více či méně podstatné. Hned první myšlenku je třeba rezolutně odmítnout. Archeologická teorie přistupuje ke hmotným archeologickým nálezům jako souboru hodnot a informací, z nichž jedny z nejdůležitějších jsou právě uloženy v zemi. Kromě tohoto informačního bohatství mohou být za archeologické nálezy považovány i tvary objektů zahloubených do země, které by bez pozemku samy o sobě ani nemohly existovat.³

Pozemek je chápán jako ohraničená část zemského povrchu⁴, je základní složkou životního prostředí, ale jeho užší vymezení překračuje hranice a zasahuje do různých oblastí, památkovou péči nevyjímaje. Pozemek hraje velkou roli zejména ve vztahu k archeologickým nálezům, jak vyplývá z jejich definice a archeologickou lokalitu je pak nutno chápat jako pozemek, v němž jsou, či byly uloženy archeologické nálezy. Archeologické nálezy jsou klasické věci v občanskoprávním smyslu⁵, a jako takové mohou být movité a nemovité. Ať však jde o kteroukoli z těchto dvou kategorií, jsou velmi úzce provázány s pozemkem, zejména před jejich samotným vyzvednutím. Potom se, zejména ve vztahu k dalším úvahám, nabízí otázka, jakým způsobem lze definovat vztah archeologického nálezu a pozemku, zda je možné nálezy považovat za součásti, či příslušenství pozemku⁶. Možnost archeologického nálezu

---

Viz Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 99/2000 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy o ochraně archeologického dědictví Evropy (revidované).

² Archeologické nálezy jsou obecně brány jako věci, které však mají různé odlišnosti od obecného pojetí věcí v občanskoprávním smyslu, zejména co se týče nabývání vlastnických práv, ochrany atp. Srov. např. jeskyně (jako sídliště člověka), které jsou explicitně uvedeny v důvodové zprávě k zákonu o státní památkové péči jako možné archeologické nálezy, které však zároveň ani nemohou být podle zákona o ochraně přírody č. 114/1992 Sb. předmětem vlastnictví (konkrétně uvedeno v § 61 odst. 3).

³ Viz Varhaník, J.: Zákon o státní památkové péči: komentář. Vyd. 1., Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, xxxii, 1161 s.

⁴ Srov. např. Pekárek, M., Průchová, I.: Pozemkové právo, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, 334 s.

⁵ § 119 zákona č. 40/1964 Sb., Občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů, kde je také uvedena povaha pozemku, který je vždy charakterizován jako nemovitost.

⁶ Tyto kategorie uvádí občanský zákoník v §§ 120 a 121: „*Součástí věci je vše, co k ní podle její povahy náleží a nemůže být odděleno, aniž by se tím věc znehodnotila. Stavba není součástí pozemku.*“ a „*Příslušenstvím věci jsou věci, které náležejí vlastníku věci hlavní a jsou jím určeny k tomu, aby byly s hlavní věcí trvale užívány.*“

jako příslušenství pozemku je třeba vyloučit kvůli aktuálnímu nastavení zákonné úpravy, v souvislosti s vlastnictvím nálezů⁷. Poté přichází možnost pohlížet na archeologické nálezy jako na součást pozemku. Pro toto východisko hovoří fakt, že podstatná část celkové hodnoty archeologického nálezu je tvořena výpovědní vědeckou hodnotou, jejíž součástí jsou i informace o uložení v prostoru, tedy v pozemku, a současná archeologie se bez ní neobejde⁸. V rámci tohoto uvažování je třeba ještě brát v potaz právě dělení věcí – archeologických nálezů – na movité a nemovité. Nemovité archeologické nálezy nelze kategorizovat jako „stavby“ podle stavebního zákona⁹, nicméně jde o nemovitosti, které nelze oddělit od pozemku, aniž by byly znehodnoceny či zničeny¹⁰. Movité

---

⁷ Blíže např. Prokopová, K.: Fenomén soukromých archeologických sbírek a vývoj vlastnictví archeologických nálezů. In J. Kotásek (předseda), J. Bejček, V. Kratochvíl, N. Rozehnalová, P. Mrkývka, J. Hurdík, R. Polčák, J. Šabata, Dny práva 2011 – Days of Law 2011 Ovlivňování sféry soukromého práva právem veřejným v minulosti. Brno, 2011. od s. 174-154, 11 s.

K vlastnictví archeologických nálezů lze pro účely příspěvku říci, že vlastník archeologického nálezu zásadně není totožný s vlastníkem pozemku.

⁸ Toto tvrzení vyplývá z celé zákonné úpravy archeologické památkové péče, v zákoně č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů, ať jde o oznamovací povinnost spojenou s náhodnými nálezy, či nutností odborné kvalifikace při manipulaci s nálezy atp.

⁹ Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů uvádí stavby jako „*veškerá díla, která vznikají stavební nebo montážní technologií, bez zřetele na jejich stavebně technické provedení, použité stavební výrobky, materiály a konstrukce, na účel využití a dobu trvání.*“

Zákon se však není schopen vypořádat ani s otázkou kulturně hodnotných zřícenin (hrady apod.) - torzální architektury - která, ač je neodmyslitelně spojena s krajinou, není uvedena v kategoriích zákona o katastru nemovitostí č. 344/1992 Sb. Viz také Varhaník, J.: Zákon o státní památkové péči: komentář. Vyd. 1., Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, xxxii, 1161 s., s. 5.

¹⁰ Nemovité archeologické nálezy sice nepopisuje samotný zákon o státní památkové péči, nicméně jejich demonstrativní výčet uvádí důvodová zpráva k němu, a to jako:

„- zbytky opevněných i neopevněných sídlišť, které se zachovaly na povrchu nebo pod povrchem země, jako např. hradiště, tvrziště, kultovní místa, valy, příkopy, brány, jakož i pozůstatky chat, ohnišť, studní, zásobních i odpadních jam, výrobních a hospodářských objektů, cest, polí (plužin), komunikací apod.,

- hroby a pohřebiště žárové nebo kostrové, uchované na povrchu země (mohyly) nebo pod zemí (hroby) apod.,

- pozůstatky získávání a zpracování surovin, např. stará horní díla jako doly, lomy, sejpy, odvaly, haldy apod. (tj. zbytky materiálů po rýžování zlata),

archeologické nálezy pak vyjmout z místa jejich uložení lze, při větší či menší míře destrukce jich samotných, či jejich původního umístění, tedy kulturní hodnoty pozemku a nálezových okolností, jejichž informační potenciál je nenahraditelný. Je tedy možné říci, že archeologické nálezy jsou součástí pozemku, i když ne bezvýhradně.

Jak vyplývá z předchozího výkladu, pozemek má v oblasti archeologické památkové péče významné postavení. Zásadním problémem u posuzování kulturní hodnoty pozemku je však nejistota, zda opravdu jde o území, kde se vyskytují archeologické nálezy, či nikoli. Tento fenomén je možné přirovnat k tzv. „Schrödingerově kočce“¹¹, kdy tato myšlenková teorie v obecné rovině přeneseně odráží nejistotu existence či neexistence archeologických nálezů pod zemí. Základní myšlenka je taková, že nelze s určitostí tvrdit o pozemku, že jde o území s archeologickými nálezy, dokud není proveden archeologický výzkum¹². Zároveň zákon o státní památkové péči počítá se znalostí, zda v případě konkrétního pozemku jde o území s archeologickými nálezy, zvláště ve vztahu ke stavebním či jiným činnostem vyžadujícím provedení záchranného archeologického výzkumu¹³.

- jeskyně jako sídliště člověka,

- staré kresby a nápisy na skalách nebo kamenech.“

viz Důvodová zpráva k zákonu č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 20. 11. 2012]

¹¹ Erwin Schrödinger byl rakouský teoretický fyzik, jeden ze zakladatelů kvantové mechaniky. Jeho myšlenkový experiment s kočkou uzavřenou v krabici s kyanidem, který měla padesátiprocentní pravděpodobnost být uvolněn, měl ukázat na reálné propojení kvantové teorie s makroskopickým světem a na celkovou neurčitost stavu kočky, která může být živá či mrtvá, což se pozorovatel nedozví, dokud neotevře krabici. V přeneseném smyslu tento fenomén „Schrödingerovy kočky“ přerůstá rovinu fyziky a lze jej aplikovat na jakoukoli podobnou situaci s nejistotou z pohledu pozorovatele, například právě na území s archeologickými nálezy. Viz Moore, W. J.: Schrödinger, life and thought, Cambridge: Cambridge University Press, 1992, 528 s.; Schrödinger, E.: Die gegenwärtige Situation in der Quantenmechanik. In *Naturwissenschaften*, roč. 23, č. 48, od s. 807-812, 6 s.

¹² Současná věda však umožňuje nedestruktivními metodami určit s vysokou jistotou, zda se jedná o archeologickou lokalitu, i použití těchto metod je však považováno za archeologický výzkum.

¹³ Zákon o státní památkové péči uvádí v §22 odst. 2 povinnost oznámit zamýšlené narušení archeologicky hodnotného území a následně tam provést archeologický výzkum. V podstatě je však velmi problematické zjistit fakt, že se jedná o území s archeologickými nálezy, když je již z jejich definice archeologického nálezu patrné, že se jedná o věci skryté, a že na jejich přítomnost ukáže s jistotou až provedený archeologický výzkum. Stojí pak proti sobě povinnost ohlásit narušení archeologického území a zároveň

Z pohledu cílů a zásad památkové péče je však třeba preventivně chránit všechny potenciální kulturně hodnotné pozemky, bez ohledu na nejistotu výskytu archeologických nálezů. S tímto přístupem se také ztotožňuje Národní památkový ústav – odborná organizace památkové péče – se svým výkladem území s archeologickými nálezy¹⁴, přičemž praxe je bohužel diametrálně odlišná. Pohled Ministerstva kultury na území s archeologickými nálezy se mírně liší, území s archeologickými nálezy je buď území s bezpečně prokázaným¹⁵ výskytem nálezů, bezpečně předpokládaným a nakonec výskytem pravděpodobným¹⁶. Ministerstvo však již dále nevysvětluje, jak se s takovou kategorizací má dále pracovat, zejména v návaznosti na oznamovací povinnost stavebníka. Určité východisko poskytuje také tzv. Státní archeologický seznam¹⁷, který eviduje již provedené archeologické výzkumy, tedy území s potvrzeným výskytem archeologických nálezů, což je však z pohledu preventivní ochrany nenarušených lokalit irelevantní. Současné legislativní snahy se ubírají cestou, která odpovídá jakési ad hoc zásadě „v pochybnostech ve prospěch archeologické památkové péče“, a tedy prosazením výkladu území s archeologickými nálezy jako celého území státu¹⁸. Pro efektivní ochranu archeologických památek, zejména pozemků s potenciálem kulturní hodnoty, je tedy třeba zásadní změny ve výkladu či přímo v legislativě, případně alespoň sjednocení pohledu správních orgánů.

---

nemožnost zjistit, zda se jedná o takové území, aniž by bylo předtím narušeno. Na tuto nejasnou problematiku narazil i Krajský soud v Ústí nad Labem, který v rozsudku sp. zn. 59 Ca 59/2002 ze dne 24. září 2002 uvedl, že stavebník není zásadně oprávněn činit závěry o tom, zda se jedná o území s archeologickými nálezy, či nikoli, čímž ještě více znejistil již tak vágní úpravu.

¹⁴ *Archeologické nemovité a movité nálezy (památky)* [online]. Národní památkový ústav 2012 [cit. 1. 12. 2012] Dostupné z: <http://www.npu.cz/pro-odborniky/pamatky-a-pamatkova-pece/pamatkovy-fond/uzemi-s-archeologickymi-nalezmi/>.

¹⁵ Typicky destruktivním archeologickým výzkumem.

¹⁶ Opět „Schrödingerova kočka“.

¹⁷ *Státní archeologický seznam* [online]. Národní památkový ústav 2012 [cit. 20. 11. 2012] Dostupné z: <http://www.npu.cz/pro-odborniky/pamatky-a-pamatkova-pece/zakladni-odborne-specializace/archeologie/sas/>

¹⁸ Některé kraje takto území s archeologickými nálezy již vykládají, ve spojitosti s §23b zákona o státní památkové péči, tedy ustanovení o plánech území s archeologickými nálezy. Viz *Ochrana archeologického dědictví* [online]. Středočeský kraj. [cit. 2011-04-19]. Dostupné z: <http://www.kr-stredocesky.cz/portal/odbory/kultura-a-kulturni-dedictvi/archeologie/>

V současné době nabízí česká právní úprava mnoho způsobů ochrany pozemku, který má kulturní hodnotu, některé vychází přímo z úpravy v zákoně o státní památkové péči, ale existují i způsoby alternativní, vycházející z jiných právních oblastí.

Primárním a nejdostupnějším nástrojem takovéto ochrany pozemku je status kulturní památky. Základní otázkou je, zda je tento nástroj ochrany vůbec vhodný a aplikovatelný na pozemek a jako druhá se nabízí, zda je využití statusu kulturní památky pro pozemek vůbec efektivní, zejména z pohledu archeologické památkové péče.

Za kulturní památky jsou prohlašovány¹⁹ věci, které splňují zákonné předpoklady. Pozemek s archeologickými nálezy splňuje hned úvodní podmínku dokladu historického vývoje, životního způsobu a prostředí společnosti od nejstarších dob, je tedy možné jej bez problému prohlásit za kulturní památku (ovšem v návaznosti na předchozí výklad o nesnadném určení zda se vůbec jedná o území s archeologickými nálezy). Archeologické nálezy prohlašuje za kulturní památky Ministerstvo kultury na návrh Archeologického ústavu Akademie věd České republiky, ale pozemek samotný lze jen těžko považovat za archeologický nález. Kumulace archeologických nálezů pod zemí však tvoří určitou strukturu²⁰, která je za archeologické nálezy i jako celek považována a tak prohlašována za kulturní památku v režimu prohlašování archeologických nálezů. Zde je však opět pozorovatelné rozdělení pozemku a archeologických nálezů v něm obsažených.

Kulturní památky jsou chráněny zejména systémem práv a povinností jejich vlastníka. Vlastník kulturní památky je omezen v dispozici s ní, je povinen o ni pečovat, i když z hlediska pozemku a archeologie je důležitější spíše povinnost památku chránit před ohrožením, poškozením a znehodnocením²¹. Zároveň je pozitivem této úpravy, že povinnost si počínat tak, aby kulturní památka nebyla ohrožena a nebyla na ní způsobena nepříznivá změna, mají i organizace a občané, kteří nejsou jejími vlastníky.

Kromě ochrany kulturních památek, případně národních kulturních památek, které tvoří individuální ochranu kulturního dědictví společnosti, existují i nástroje územní ochrany²². Mezi ty se řadí

---

¹⁹ Proces prohlašování kulturních památek je upraven v zákoně o státní památkové péči v §3.

²⁰ Například stopy zaniklého sídliště, pohřebiště, případně jiných více či méně nemovitých objektů.

²¹ §9 zákona o státní památkové péči.

²² Individuální ochrana se vztahuje k jednotlivým kulturně hodnotným objektům, zatímco územní k vymezenému prostoru. Viz např. Jurníková, J. et

památkové zóny a památkové rezervace, případně ochranná pásma. Zákon o státní památkové péči sám uvádí, že za památkové rezervace se prohlašují území, jehož charakter a prostředí určuje soubor archeologických nálezů²³. Archeologická území však lze podřadit i pod kandidáty na status památkových zón, ty totiž zákon vymezuje mimo jiné jako území s menším podílem kulturních památek, historické prostředí, nebo část krajinného celku, které vykazují významné kulturní hodnoty. Takto nastavená územní ochrana kulturního dědictví má jistě své opodstatnění, zejména z pohledu již očividného propojení území – pozemku – s kulturními hodnotami. Dále lze považovat za pozitivum povinnost vlastníka nemovitosti vyžádat si závazné stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností vždy, když zamýšlí na nemovitosti provádět stavební či terénní úpravy atp. Tyto nástroje jsou využívány zejména pro územní ochranu nemovitostí – staveb a jejich prostředí, a nikoli archeologicky významných pozemků, ani to však není výjimkou²⁴. V šedesátých letech minulého století proběhla vlna prohlašování významných archeologických lokalit za tzv. „archeologické památkové rezervace“, což je ekvivalentní pojem ke klasické památkové rezervaci, ale v současnosti se již nevyužívá.

Typově podobnou ochranou by mohly být tzv. „plány území s archeologickými nálezy“ podle §23b zákona o státní památkové péči. Toto ustanovení je promítnutím snahy státu přenést část výkonu památkové péče na územní samosprávné celky. Toto ustanovení odráží jednak mezinárodní závazky²⁵, jež má Česká republika, ale také snahu zjednodušit výklad zákona o státní památkové péči pro stavebníky²⁶. Kraje mohou vydávat plány území, kde se vyskytují, nebo se mohou odůvodněně vyskytovat archeologické nálezy, zejména z pohledu zabezpečení archeologického dědictví. Toto

---

al: Správní právo. 5. dopl. vyd., Brno: Masarykova univerzita, 2004, 399 s., s. 189.

²³ Konkrétně v § 5 zákona o státní památkové péči.

²⁴ Například účelová kategorie „krajinných památkových zón“ je pro ochranu archeologických památek vhodnou. Takovou památkovou zónou je například mohylník v Nestanicích na Strakonicku. Je tedy chráněn jako část území a nikoli jako nemovitá kulturní památka. Viz *Ústřední seznam nemovitých památek* [online]. Národní památkový ústav [cit. 28. 11. 2012]. Dostupné z: <http://monumnet.npu.cz/monumnet.php> .

²⁵ Konkrétně jde o mezinárodní Úmluvu o ochraně archeologického dědictví Evropy. Viz. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 99/2000 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy o ochraně archeologického dědictví Evropy (revidované).

²⁶ Ti mají povinnost svou stavební činnost v území s archeologickými nálezy ohlásit již v době přípravy stavby, což je, jak vyplývá z předchozího textu, velmi složitě.

ustanovení je účinné od 1. 7. 2007, vypracování plánů je však fakultativní, a v současné době neexistují plány pro žádný z krajů²⁷.

K územní ochraně pozemku jako součásti archeologického dědictví je možné přidat ještě možnost, kterou už nenabízí zákon o státní památkové péči, nýbrž zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon). V rámci územního plánování totiž explicitně poukazuje na ochranu a rozvoj mimo jiné i archeologického dědictví, které je logicky významnou součástí území a právě v rámci plánování využití, rozvoje a ochrany území je třeba s ním počítat. Jde tak o významný prvek preventivní ochrany neporušených archeologických lokalit, který však obdobně jako plány území s archeologickými nálezy není využíván. Politika územního rozvoje České republiky, stejně tak i zásady územního rozvoje jednotlivých krajů hovoří o nutnosti chránit archeologické dědictví, toto tvrzení však zůstává prázdné, jelikož apelace na zahrnutí této problematiky do územních plánů se často mívá účinkem²⁸.

Otázkou je, zda by nebylo možné archeologické nálezy na pozemku považovat za věcné břemeno a takto je chránit před nepříznivými zásahy. Věcná břemena jsou sice občanskoprávním institutem²⁹, mohou však vznikat rozhodnutím příslušného orgánu, a pokud příslušné orgány rozhodují o věcných břemenech, jakými mohou být vodovodní potrubí, cesty apod., aplikace na archeologické nálezy, zejména nemovitě, není tak nepředstavitelná. Tyto úvahy jsou však čistě v rovině teoretické a v praxi by se pravděpodobně nevyužívaly, už kvůli „dostatečnému“ množství jiných typů ochrany.

---

²⁷ Například Středočeský kraj přímo deklaruje, že plán území s archeologickými nálezy zpracován nemá, a tedy považuje za území s archeologickými nálezy území celého kraje, vyjma míst vytěžených, případně míst rekultivovaných po těžbě. Viz *Ochrana archeologického dědictví* [online]. Středočeský kraj 2012 [cit. 28. 11. 2012] Dostupné z: <http://www.kr-stredocesky.cz/portal/odbory/kultura-a-kulturni-dedictvi/archeologie/>.

²⁸ Viz např. *Politika územního rozvoje* [online]. Ministerstvo pro místní rozvoj 2012 [cit. 28. 11. 2012] Dostupné z: <http://www.mmr.cz/Uzemni-planovani-a-stavebni-rad/Koncepce-Strategie/Politika-uzemniho-rozvoje-Ceske-republiky>, dále např. *Zásady územního rozvoje Jihomoravského kraje* [online]. Zastupitelstvo Jihomoravského kraje 2012 [cit. 28. 11. 2012] Dostupné z: <http://www.kr-jihomoravsky.cz/default.aspx?pubid=172350&typeid=2>, případně *Břeclav - „nový“ územní plán* [online]. Zastupitelstvo města Břeclavi 2012 [cit. 28. 11. 2012] Dostupné z: http://breclav.org/sub/ors/dokumenty/cat_view/120-odbor-rozvoje-a-spravy/391-oddeleni-urad-uzemniho-planovani/296-rozpracovana-upd/306-breclav/363-breclav-qnovyq-uzemni-plan.

²⁹ §§151n – 151r zákona č. 40/1964 Sb., Občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.

Jak vyplývá z textu příspěvku, pozemek je tak úzce spojen s archeologickými nálezy, že je možné prohlásit, že pouze bez jakéhokoli zásahu do pozemku je možno zachovat celkovou kulturní hodnotu archeologických nálezů. V současnosti jdou tendence ochrany archeologického dědictví směrem k co nejmenším zásahům do kulturních vrstev³⁰ v pozemku, ale zároveň k záchraně co největšího množství informací a nálezů v rámci nevyhnutelných činností (většinou stavebních), které do těchto vrstev zasahují. Na to navazuje problém nenávratně mizejících archeologických lokalit, protože pokud je již jednou výzkum proveden, je pozemek v drtivé většině případů považován za informačně vyčerpaný. Proto je třeba chránit území s archeologickými lokalitami preventivně, zejména v souvislosti s udržitelným rozvojem území.

Právní řád České republiky nabízí řadu možností, jak chránit pozemek z hlediska životního prostředí, ochrana z hlediska památkové péče, zejména v návaznosti na archeologické nálezy, je však stejně nepostradatelná. Některé nástroje jsou obdobné, archeologické památková péče se však spoléhá zejména na ochranu vyplývající ze zákona o státní památkové péči. Jak již bylo vysvětleno výše, prohlášení pozemku za kulturní památku není obvyklé, avšak tuto možnost nelze vyloučit. Možnost chránit pozemek jako kulturní památku má pro archeologii určitá pozitiva, zejména z procesního hlediska. Archeologické nálezy prohlašuje ministerstvo kultury na základě dispoziční zásady, tedy na návrh odborné instituce – Archeologického ústavu Akademie věd České republiky, což je jistě z pohledu ochrany takto specifických věcí správné. Ministerstvo se tak návrhem musí zabývat a případný negativní výsledek správního řízení náležitě odůvodnit³¹. Hlavními správními subjekty tohoto řízení jsou tak právě Archeologický ústav a ministerstvo kultury, oproti například územnímu plánování, kde jsou zastoupeny pouze stanovisky či vůbec. Proces prohlašování kulturních památek má oproti ostatním nástrojům významnou výhodu v okamžitosti ochrany prohlašování nemovitosti. Ta je totiž chráněna prakticky již od zahájení řízení, ne až od vydání rozhodnutí. Nevýhodou statusu kulturní památky je fakt, že jsou prohlašovány pouze již potvrzené výskyty archeologických nálezů, nikoli preventivně chráněna potenciální naleziště. Z pohledu zachování nejvýznamnějších identifikovaných archeologických památek je však status kulturní památky dostatečný.

Ochrana by však měla směřovat k ochraně pozemku jako možného kulturního dědictví, ke speciálním režimům, které by chránily archeologické lokality ještě před tím, než jsou náhodně či intencionálně narušeny. Cestu k takovému řešení otvírají nástroje územní ochrany, ať již ty vycházející přímo ze zákona o státní

---

³⁰ V půdní stratigrafii jsou kulturní vrstvy ty, které vykazují přítomnost či činnost člověka v minulosti a zpravidla obsahují archeologické nálezy.

³¹ A proti takovému rozhodnutí je samozřejmě možné podat opravné prostředky, zvyšuje se tak pravděpodobnost, že nemovitost bude chráněna.

památkové péči, nebo ze stavebního zákona. Památkové zóny a památkové rezervace jsou jedním z východisek, avšak také směřují spíše k ochraně již rozpoznávaných kulturně hodnotných území, ale mají už z vlastní definice bližší vztah k pozemku jako takovému než status kulturní památky. Jako negativum lze spatřovat složitější proces prohlašování, s tím, že Archeologický ústav v takovém případě již nemá pravomoc řízení zahájit, což ztěžuje prosazování jeho zájmů.

Územní plánování je naopak z hlediska preventivní ochrany kulturně významných pozemků jedním z nejlepších východisek, protože je zaměřeno na celkový rozvoj konkrétního území, plány jsou zpracovávány jednotlivými územními jednotkami, které spíše mají přesnou představu o hodnotách v rámci jejich katastrů. Z územního plánování se však vytrácí odborná památková složka, i když stanoviska orgánů státní památkové péče jsou nepostradatelná.

Nejvhodnější formou ochrany pozemku a jeho kulturní hodnoty, kterou zákon nabízí, je bezesporu vypracování plánů území s archeologickými nálezy. Jak již bylo zmíněno výše, toto ustanovení však bohužel zůstává bez reálného využití.

Pokud se vrátíme k původní úvaze o schrödingerovsky složitém určení území s archeologickými nálezy, fakt, že předpisy jsou relativně vhodně nastaveny tak, aby odpovídaly požadavkům památkové péče je bohužel negován jejich nevyužíváním a neefektivitou výkonu veřejné správy. Přitom správné nastavení úpravy a její aplikace by pomohly nejen památkové péči, ale i „druhé straně“, tedy stavebníkům. Možná není důležité, zda kočka v krabici je živá, nebo ne, ale to, že krabice je podstatnou součástí experimentu a je třeba najít způsob, jak k ní vhodně přistupovat.

Literature:

- Jurníková, J. et al: Správní právo. 5. dopl. vyd., Brno: Masarykova univerzita, 2004, 399 s.
- Moore, W. J.: Schrödinger, life and thought, Cambridge: Cambridge University Press, 1992, 528 s.
- Pekárek, M., Průchová, I.: Pozemkové právo, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, 334 s.
- Prokopová, K.: Fenomén soukromých archeologických sbírek a vývoj vlastnictví archeologických nálezů. In J. Kotásek (předseda), J. Bejček, V. Kratochvíl, N. Rozehnalová, P. Mrkývka, J. Hurdík, R. Polčák, J. Šabata, Dny práva 2011 – Days of Law 2011 Ovlivňování sféry soukromého práva právem veřejným v minulosti. Brno, 2011. od s. 174-154, 11 s.
- Schrödinger, E.: Die gegenwärtige Situation in der Quantenmechanik. In Naturwissenschaften, roč. 23, č. 48, od s. 807-812, 6 s.

- Varhaník, J.: Zákon o státní památkové péči: komentář. Vyd. 1., Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, xxxii, 1161 s.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 20. 11. 2012]
- Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 24. září 2002 sp. zn. 59 Ca 59/2002
- Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 99/2000 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy o ochraně archeologického dědictví Evropy (revidované) In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 20. 11. 2012]
- Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 20. 11. 2012]
- Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 20. 11. 2012]
- Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 20. 11. 2012]
- Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 20. 11. 2012]
- Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 20. 11. 2012]
- Archeologické nemovité a movité nálezy (památky) [online]. Národní památkový ústav 2012 [cit. 1. 12. 2012] Dostupné z: <http://www.npu.cz/pro-odborniky/pamatky-a-pamatkova-pece/pamatkovy-fond/uzemi-s-archeologickymi-nalezky/>.
- Břeclav - „nový“ územní plán [online]. Zastupitelstvo města Břeclavi 2012 [cit. 28. 11. 2012] Dostupné z: http://breclav.org/sub/ors/dokumenty/cat_view/120-odbor-rozvoje-a-spravy/391-oddeleni-urad-uzemniho-planovani/296-rozpracovana-upd/306-breclav/363-breclav-qnovyq-uzemni-plan.
- Ochrana archeologického dědictví [online]. Středočeský kraj 2012 [cit. 28. 11. 2012] Dostupné z: <http://www.kr-stredocesky.cz/portal/odbory/kultura-a-kulturni-dedictvi/archeologie/>
- Ochrana archeologického dědictví [online]. Středočeský kraj. [cit. 2011-04-19]. Dostupné z: <http://www.kr-stredocesky.cz/portal/odbory/kultura-a-kulturni-dedictvi/archeologie/>
- Politika územního rozvoje [online]. Ministerstvo pro místní rozvoj 2012 [cit. 28. 11. 2012] Dostupné z: <http://www.mmr.cz/Uzemni-planovani-a-stavebni-rad/Koncepce-Strategie/Politika-uzemniho-rozvoje-Ceske-republiky>

- Státní archeologický seznam [online]. Národní památkový ústav 2012 [cit. 20. 11. 2012] Dostupné z: <http://www.npu.cz/pro-odborniky/pamatky-a-pamatkova-pece/zakladni-odborne-specializace/archeologie/sas/>
- Ústřední seznam nemovitých památek [online]. Národní památkový ústav 2012 [cit. 28. 11. 2012]. Dostupné z: <http://monumnet.npu.cz/monumnet.php>
- Zásady územního rozvoje Jihomoravského kraje [online]. Zastupitelstvo Jihomoravského kraje 2012 [cit. 28. 11. 2012] Dostupné z: <http://www.kr-jihomoravsky.cz/default.aspx?pubid=172350&typeid=2>

Contact – email

Klara.Prokopova@law.muni.cz